

Återkommande utbildning

Den sneda sociala fördelningen vid rekrytering till högre studier har länge varit ett bekymmer för utbildningsmyndigheter och politiker. Under 1960-talets snabba expansion vid universiteten förändrades gradvis den traditionella bilden; alltfler studenter ur arbetarklassen kom till högre studier. Både utbyggnaden av gymnasierna – som betydde att fler fördes fram till studentexamen – och det utvidgade studiesociala systemet medverkade i denna utveckling.

Under 1970-talet har trenden brutits. Svårigheterna att få arbete efter examen har avskräckt många gymnasister från att satsa på flera års osäkra universitetsstudier. I stället har trängseln vid de kortare, mer yrkesinriktade utbildningarna av typ sjuksköterske- och förskolläraryt utbildning blivit allt större. Dessa yrken har framstått som säkra kort jämfört med traditionella akademiska studier, som tycktes leda till arbetslöshet och ekonomiskt betryck.

Inte helt oväntat blev det främst studenter ur arbetarklassen och den lägre medelklassen som kom att svara för denna avlänkning till kortare, yrkesinriktade utbildningsvägar. För dem har det inte funnits något tryck hemifrån att påbörja eller fullfölja en akademisk utbildning, som kommit att framstå som onyttig även från snävt ekonomisk synpunkt. Så länge löftet om väsentligt förbättrade inkomstförhållanden fanns, kunde "trälandet med akademiska studier" möjligen försvaras och förklaras därhemma. Så icke i det förändrade arbetsmarknadsläge som följde på akademikerexplosionen.

För universiteten och vissa av fackhögskolorna har denna förändring betytt en väsent-

lig omställning. Sedan en tid tillbaka består över hälften av alla studerande vid filosofisk fakultet av personer som är äldre än 25 år och som inte avser att ta examen. De läser kortare kurser, studerar på deltid och har i många fall varit förvärvsarbetande i flera år. En mycket betydande del av dagens universitetsstuderande är alltså inte studenter av traditionellt slag, utan kortvariga gäster i sk yrk-kurser. Det är fortfarande svårt att rekrytera studerande till akademiska studier i traditionell mening.

Den akademiska utbildningen befinner sig i något av en kris. Universiteten har ännu inte hämtat sig från sviterna efter 1960-talets ohejdade akademikerexplosion. Om man bara hade fått en nedgång i studerandeantalet till den tidigare "normala" nivån, hade det väl snarast varit ett sundhetstecken. Men det har gått betydligt längre än så. Inom många ämnen söker man nu med ljus och lykta efter sådana som är villiga att läsa mer än 40 poäng (2 betyg, med gammal terminologi). På några års sikt kommer rekryteringen till forskarutbildning i en rad ämnen i farozonen. Det finns helt enkelt ingen återväxt på trebetygsnivån. Pendeln har slagit tillbaka med våldsamt kraft.

Dessvärre döljs det krisartade läget av en massa ideologiskt betingad retorik, vars innebörd är att vi nu håller på att förverkliga tanken om sk återkommande utbildning. Sett ur detta snäva perspektiv kan nämligen utvecklingen framställas som lyckosam.

Tanken bakom begreppet återkommande utbildning är att det är bra, för samhället och den enskilde, om inte all utbildning koncentreras i ungdomen. I stället bör utbild-

ning ges vid flera tillfällen under den yrkesverksamma perioden av en människas liv. Då kan man nöja sig med en kortare utbildning i ungdomsåren för att sedan komma tillbaka och bygga på den, när man fått mer erfarenhet av arbetslivet. Ett studieavbrott i ungdomen behöver därför inte vara av ondo. Tvärtom kan det vara utmärkt att först pröva på förvärvsarbete under några år. Studierna kan då relateras till en upplevd verklighet och därigenom bli effektivare.

Ingen kan rimligen ha något att invända mot att man förbättrar möjligheterna för förvärvsarbetande att komma tillbaka och studera vid vuxen ålder. Men när återkommande utbildning används som argument för att skylta över det nuvarande krisläget vid universiteten, finns det skäl att reagera.

För det första: Det finns ingen anledning att uppmuntra ungdomar till att skjuta på sådana högskolestudier som de ändå avser att genomgå. Det är tio gånger mer ansträngande, dyrbart och konfliktfyllt att bedriva någon längre tids studier vid en tidpunkt då man har försörjningsansvar, stora fasta utgifter, barnpassningsbekymmer osv, än i ungdomen då man – oftast – bara har sig själv att tänka på.

För det andra: Om man på olika sätt försvårar för gymnasister att gå direkt från skolan till universitet eller högskola (det är vad som kommer att ske när de nya meritvärderingsreglerna träder i kraft, genom att arbetslivserfarenhet i många fall blir ett praktiskt obligatorium), vilka blir det då som senare kommer tillbaka? Jo, med säkerhet främst ungdomar från hem med studietra-

dition, som alltjämt kommer att ha pressen på sig att "bli något". För övriga krävs det en osedvanlig målmedvetenhet för att bryta sig ur en tillvaro som – i jämförelse med en oftast pressande studiesituation – kan te sig ganska ombonad. I synnerhet gäller förstås detta i ett läge med obetydliga reallöneskillnader mellan akademiska och icke-akademiska yrken.

För det tredje: Värdet med en högre utbildning ligger ofta mindre i de kunskaper man faktiskt förvärvar än i den utvecklings- och mognadsprocess som tre, fyra års koncentrerade studier i en intellektuell miljö innebär. Landet behöver en intelligentia också – inte bara ambitiösa yrk-kursare.

Det finns ett klart samband mellan den högre utbildningens uppläggning, de studiesociala åtgärderna och arbetsmarknaden för nyexaminerade akademiker. De för utbildningspolitiken ansvariga har påtagligt svårt att inse detta. Om man som socialdemokraterna försvårar direktövergång mellan skola och universitet, accepterar en ständig värdeminskning av det studiesociala stödet och bedriver en löne- och skattepolitik, som sätter yngre högskoleutbildade i stryk-klass, då har man ingen rätt att klaga över den sociala snedfördelningen vid högre utbildningsanstalter. Den bör tvärtom ses som en naturlig konsekvens av en onaturlig politik. Den högre utbildningen kan inte leva och utvecklas enbart på basis av socialdemokratiska slagord. Det är lika gott att inse att detsamma gäller ungdomarna ur arbetarklassen.